

HISstory ≠ HERstory

Kvinna till Kvinna

Decembar, 2015.

Predgovor

Jedna od najpoznatijih fotografija iz nedavne bosansko-hercegovačke historije prikazuje tri ozbiljna muškarca kako službeno potpisuju dokument. Muškarci su zapravo predsjednici Savezne Republike Jugoslavije, Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine, dokument je Dejtonski mirovni sporazum, a službeno je ovime počeo period života u Bosni i Hercegovini nakon oružanog sukoba. Ova fotografija vjerno odražava BiH mirovnu historiju: niti na važnoj fotografiji, prepoznatljivoj u cijelom svijetu, niti u pisanom obliku, nigdje u udžbenicima i zabilježenoj historiji nema NJENE mirovne priče niti NJENOG mirovnog aktivizma. HERstory jeste različita od historije koju pišu, bilježe, biraju muškarci. No, NJENA priča se desila i dešava se i dalje: ova publikacija bilježi lične priče snažnih, neustrašivih žena Bosne i Hercegovine, one priče koje jesu doprinijele i dalje doprinose izgradnji mira.

U vrijeme kada se život u Bosni i Hercegovini sastojao od muškog rata, muških pregovora i muškog mira, žene su ostale nezabilježene. Njihovo pominjanje se uglavnom sastoji od brojanja žrtava silovanja, mučenja, progona, njihova uloga je svedena na kategoriju „starih i nemoćnih“, one su tretirane kao sredstvo rata, istog onog rata kojeg su vodili muškarci. Istina je drugačija. Naravno da žene jesu bile žrtve u ratu, ali ne samo žrtve. Njihovi naponi u svakodnevnom ratnom životu da održe zrnca mira, od koji su pravile sve veća mirovna polja, iako ih u formalnim pregovorima nije bilo, uticala su na uspostavu onoga što su u Dejtonu nazvali „mirom“ a što je sasvim drugačije u životima bh žena.

Vide li žene zapravo mir drugačije? Da li su namjerno izostavljene iz formalnih procesa, zvaničnih historija, ili se njihovi doprinosi uopšte ne vide i/ili ne cijene? I, zašto?

„Povećati učešće žena u rješavanju konflikata na nivoima na kojima se donose odluke i štite žene koje žive u situacijama oružanih i drugih vrsta sukoba ili pod stranom okupacijom“, Pekinška deklaracija, septembar 1995. godine. Iste godine, u decembru, potpisan je mirovni sporazum za BiH gdje je zabilježeno prisustvo dvije žene i to kao prevoditeljice, ne delegatkinje, ne direktne učesnice u mirovnim pregovorima. Apsurdno da, no veći apsurd predstavlja dvadeset godina izostanka ženskog mirovnog aktivizma tamo gdje mu treba biti mjesto – u historiji zemlje koja ima mirovne aktivistkinje, a koje ostaju, gotovo isključivo, u domenu nevladinog sektora i ličnih narativa. Ne smije se zaboraviti da Dejtonski sporazum nije samo zaustavio rat već i „formulirao osnove za izgradnje „novog“ društva, što utječe na sve građane i građanke“ (Ždralović, Rožajac-Zulčić, 286:2013). A gdje su za to vrijeme bile žene?

NjENA priča počinje u njoj samoj: ne poima realnu mogućnost rata, odbija podjele i nasilje, diže svoj glas protiv nepravde i cijelim bićem diše za mir. Čini ono što može. Za mir. Ne misli samo na sebe, ne postoje „mi“ i „oni“, šije kostime ručno, pravi tortu od ničega, slika na svili čežnju za voljenim ljudima, bori se sa sobom, ostaje hrabra, vidi nadu u strahotama rata, i sve vrijeme – radi za mir. Koliko možete doprinijeti miru? U svakom segmentu života, možete. Bosnu i Hercegovinu nazivaju

postkonfliktnom laboratorijom – ne ostanimo po strani za vrijeme eksperimenata. NAŠE priče grade mir.

NJENA paralelna historija postoji, trebamo je poslušati. Zabilježiti. Oživjeti i učiniti vidljivom. Ona nam govori o mogućnostima i snazi žena, inspiriše da osvijestimo naše doprinose i potakne da gradimo mir. Analizirajući percepciju mladih žena o miru i mirovnom aktivizmu, zapitale smo se šta je uopšte mir za njih; smatraju li da učestvuju u njegovoj izgradnji; jesu li ženske uloge u izgradnji mira drugačije – da li su očekivanja drugačija; i gdje to smatraju da je mir najpotrebniji (u kojem segmentu, kojoj oblasti u BiH). NJIHOVE priče su donekle drugačije: i optimistične i zabrinute; i obeshrabrene i osnažene; i zbunjene ali odlučne u namjerama da brišu razliku između „muškog“ i „ženskog“ mira. Hoće li se te priče zabilježiti, biti hrabre i inspirativne za nove mlade aktivistkinje u BiH?

Sva ovdje postavljena pitanja mogu naći dijelove odgovora razlomljenih kroz statističke podatke o učešću žena u političkoj sferi, analize društvenog statusa žena, akcione planove, (ne)provedbi Rezolucije 1325, aktivizmu... No, sasvim izvjesno je da su „istine“ još uvijek različite, da se historije paralelno pišu i da ne postoji jednostavno rješenje za brzu intervenciju i vidljivost žena i njihovog mirovnog aktivizma. Koliko je ovo dug i bitan proces govore i priče koje se nalaze ispred vas: one nisu završene, naprotiv, autorice ih pišu i žive i dalje a dijele sa nama u vjerovanju da će nas potaknuti na spremnost na promjenu. NJENE priče su odvažne, neustrašive, optimistične.

Namjera ove publikacije jeste očuvanje, bilježenje ličnih priča žena koje su prepoznale prilike za doprinos u izgradnji mira, a koje su do

sada bile pohranjene samo u narativima (što je vrlo čest slučaj kada govorimo o NJENOJ historiji). Želimo zapisati NJIHOVE priče, onakve kako smo ih dobile od autorica. Upravo autentične lične priče bh žena jesu istinski pokazatelji njihove odlučnosti da potaknu mlade žene da se aktivno uključe u mirovne procese. Izostanak institucionaliziranog pamćenja (Gavrić, Zagorac 12:2015) ne znači nepostojanje ženskog mirovnog aktivizma!

Imamo li mogućnosti za promjenu, vidljivost ženskih doprinosa u izgradnji mira i zastupljenosti žena u formalnim mirovnim procesima? Itekako! Naši „alati“ su Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 "Žene, mir i sigurnost" i prateći Akcioni planovi; usaglašeni zakoni koji obezbjeđuju gender ravnopravnost; nevladin sektor i podrška onih žena koje su neumorno i neustrašivo svakodnevno radile na izgradnji mira, te želja i vjera mladih žena u mirno sutra sažeta u okvirima Mirovne povelje 140 mladih žena iz BiH, Srbije, Kosova, Azerbejdžana, Armenije i Švedske kojom su artikulisani zahtjevi/potrebe mladih žena iz navedenih zemalja radi poboljšanja njihovog statusa; dokument je nastao u okviru projekta Ženska omladinska mirovna akademija, Kvinna till Kvinna).

Želim vam inspirativno čitanje. Ovo su NJENE priče, dio alternativne historije izgradnje mira u BiH.

*Lejla Gačanica
koautorica projekta
"HIStory is not HERstory"*

“HIStory is not HERstory”

Projekat “HIStory is not HERstory” se realizirao u okviru programa Young Women’s Peace Academy (YWPA), uz finansijsku potporu organizacije Kvinna till Kvinna. Autorice projekta su Lejla Gačanica i Vildana Džekman, aktivistkinja i feministkinja Fondacije CURE.

Ideja projekta je nastala u slopu „Mirovne akademije za mlade žene” koja je okupila žene s prostora cijele Bosne i Hercegovine.

Veliki broj žena u BiH su nevidljive kroz bh javnost i društvo, što se osobito odnosi na zasluge žena koje su bile direktno pogođene ratnim stanjem. Njihovi narativi su iskorišteni i krivo predstavljeni. Nisu im pruženi prostori i vrijeme za prezentaciju njihove istorije, narativa i doprinosa u prevenciji konflikata i prevazilaženju sukoba. Isključene su iz mnogih procesa izgradnje mira, mirovnih pregovora, a pri tome nisu priznate sve njihove zasluge. Sve ove sagledive činjenice su bile polazna tačka u nastajanju navedenog projekta.

HerStory je poveznica između potrebe da se pozicionira žena u procesu izgradnje mira (kroz svoja lična iskustva i narative) i nužnosti da se utiče na tu dodijeljenu poziciju. Siguran prostor za generacije žena koje jesu imale direktno učešće u izgradnji mira i mlađe

generacije koje treba taj proces da unaprijede, osigurava podršku novim inicijativama za izgradnju mira. Nit vodilja kroz cijeli projekat jeste HerStory – lični narativ.

Projekat je imao za cilj da stvori sigurnu zonu za one žene koje trebaju podijeliti svoja iskustva/svoje historije sa onim ženama koje ta iskustva/historije žele upoznati. Poveznica u izgradnji mira, koji je u BiH neminovan, jesu upravo narativi koji nisu u udžbenicima, o kojima se prestaje govoriti, a koji su i danas vrlo živi. Značaj dostupnosti autentičnih iskustava žena, koje su bile dio rata a sada nastoje biti i dio mira, ogleda se u obezbjeđenju stvarnog uvida u historiju položaja žene u BiH u ratnom i poslijeratnom periodu. Kreiranjem sigurnih prostora, podstiču se mlađe generacije žena na mirovno aktivističko djelovanje u svojim lokalnim zajednicama. A ono što je najvažnije, osvještavaju se mlađe generacije žena o važnosti njihovog učešća u procesima izgradnje mira.

HERstory je osmišljen kroz dva segmenta: prikupljanje ličnih priča žena koje su dale doprinose u izgradnji mira u BiH, te čitalačka sesija na kojoj će te priče biti čitane (vrlo smo ponosne što će lične priče čitati upravo njihove autorice) i to mladim ženama koje su na početku svog aktivističkog djelovanja. „Siguran čitalački krug” će zatvoriti ovaj projekat. Iskreno se nadamo da će lične priče biti motivator mnogim ženama da svoje unutrašnje doživljaje podijele na različite načine te tako učine vidljivim sve ono sa čim se svakodnevno nosimo, težimo i/ili borimo.

Mira: „Svakome od nas je potrebno da se suoči sa svojom ratnom prošlošću“

Bilo je jako teško poslije rata nama iz Federacije susresti se sa prijateljicama iz Republike Srpske. Govorim u svoje ime. Bila sam puna jeda, neke agresivnosti koju sam ispoljavala najviše kroz ružne riječi koje su prvo meni smetale. Željela sam se s tim sukobiti, nisam željela da to bude dio moje ličnosti, prvo sam to odradila na sebi. Nakon toga kao da sam se riješila jednog oklopa.

Psihologinja Mira Vilušić, rođena i odrasla u Tuzli, a studije pedagogije i psihologije završila u Sarajevu. Rat me dočekaao kao psihologinju svih obdaništa grada Tuzle. Ostala sam u Tuzli cijeli rat i pored mogućnosti da odem. Uprvo vrijeme nisam vjerovala u mogućnost rata, smatrala sam da je to glupost koja se ne može dogoditi. Posao, odnosno radnu obavezu izgubila sam zbog nekih svojih izjava. To je bilo za mene jednako teško, kao i shvatiti da je rat započeo. Međutim, jedno deset dana plakanja, a onda se podigni, obriši suze i traži sebi posla. U to vrijeme počele su da pristižu i međunarodne organizacije i našla sam posao psihoterapeutkinje danske i norveške organizacije za rad sa ženama koje su prognane iz podrinskog kraja.

Smatram da svakoj ženi u BiH najviše smeta izolovanost, jer od potpisivanja mirovnog sporazuma u Dejtonu nema nijedna žena koja bi predstavljala ovu našu državicu, jer su to sve muškarci, a ideje i realizacija koju oni donose ne zadovoljavaju ni mušku, a kamoli žensku populaciju.

Kako bi bilo da mi to uzmemo u svoje ruke i pokažemo kako treba da izgleda jedan mir, jer smo mi u ženskim organizacijama prevazišle taj prag. Ali nije to bilo lako, ustvari bilo je jako teško poslije rata nama iz Federacije susresti se sa prijateljicama iz Republike Srpske. Govorim u svoje ime. Bila sam puna jeda, neke agresivnosti koju sam ispoljavala najviše kroz ružne riječi koje su prvo meni smetale. Željela sam se s tim sukobiti, nisam željela da to bude dio moje ličnosti, prvo sam to odradila na sebi. Nakon toga kao da sam se riješila jednog oklopa. Na jednom seminaru dobila sam ideju o projektu pomirenja, ali mi se ta ideja u početku nije učinila tako važnom, jer niko je nije prihvatio, pa sam pomislila da i ne vrijedi čim se niko ne interesuje. Mara (Fondacija „Lara“ Bijeljina) i ja smo se dogovorile da bi to trebalo da pokušamo, ali nismo bile velike optimistkinje. Mislile smo u početku da ćemo ako uspijemo 50 odsto, biti zadovoljne. Nismo sebi postavile visoke ciljeve. Situacija je takva kakva jeste i ona se odražava na sve, pa i na ženske organizacije.

Izuzetno sam zadovoljna što sam jedna od učesnica projekta „Mir sa ženskim licem“ koji je lično na mene ostavio veliki utjecaj, naročito u dijelu gdje su sve žene pričale svoju ratnu priču.

Kada je projekat počeo i sama sam željela da prođem sve radionice i treninge. Najjači utisak nosim iz Teslića. Sjećam se Biljanine priče koja je bila kratka, a na mene ostavila dubok trag. Biljana je rekla ovako: „Ja u ratu nisam izgubila nikog, samo djetinjstvo“. Mene je to strašno zaboljelo, jer kada se ja sjetim svog djetinjstva, sjetim se jednog bogatstva, a ona je djetinjstvo izgubila. I dan danas kada vidim Biljanu i kada je zagrlim, prvo tu asocijaciju imam. I ne znam kako, ali ona moja ružna riječ koju sam ranije upotrebljavala kada god bih na nekog bila ljuta i koju sam tako lako ispućavala, više je ne upotrebljavam. I shvatila sam koliko je svakome od nas potrebno da se suoči sa svojom ratnom prošlošću, jer je meni pomoglo.

Veoma veliki uspjeh je što su u projekat „Mir sa ženskim licem“ uključene mlade aktivistkinje, željne znanja i pozitivnih promjena u društvu i u međusobnoj interakciji sa „starijim“ aktivistkinjama prerasle u veoma uspješne trenerice.

Smatram da je veoma važno da se žene uključe u proces pomirenja, jer su site dosadašnje politike, jer im je „pun kufer“ svega i jer su mnogo praktičnije od muškaraca. Žene se ne takmiče sa muškarcima već pokušavaju da isprave neke greške politike koja je u dobroj mjeri bila statična, nacionalistička, i još je.

Žene u procesu pomirenja su spremnije da grade društvo jednakih mogućnosti, da prevaziđu nacionalističku retoriku i puno spremnije i vještije u rješavanju konflikata mirnim, nenasilnim putem. One zaista jako puno daju, a izuzetno malo su priznate.

U svom radu najveći uspjeh smatram što smo uspjele mi žene da se izdogovaramo oko značajnih pitanja, a istovremeno da izgradimo dobar odnos sa mladim aktivisticama. Smatram da mirne duše mogu otići u penziju i sa zadovoljstvom gledati kako mlade nastavljaju naš put.

Mira Vilušić, Tuzla

Hazima: „Znala sam da izlaz treba tražiti, da bih ga našla“

Ja sam za nagradu dobila veliko kućno ogledalo i komplet za šivanje i krojenje iz Pariza (ljudi su bili šokirani da se može išta napraviti od ništa). To se desilo. Bilo je i 100 DM, koje nisam imala gdje potrošiti. To sve nisam očekivala, iako sam bila kao i drugi sugrađani ispod dna, očajna, gladna, prilično smrznuta.

Za vrijeme rata 1992.-1995.godine u BiH, živjela sam na teritoriju općine Stari Grad Sarajevo, a radila nakon Vošingtonskog sporazuma u novom dijelu Sarajeva. Prije rata muž i ja smo radili u kinematografiji. Moj muž je zatečen u prodatom Kinu na radnoj obavezi kao logističar (kultura i arhivska građa). Ja sam prve dvije godine ratnog razaranja i opsade Sarajeva, bila „na čekanju“, jer sam imala malo djeteta, a tek je započela „Markovićeva privatizacija“ i bila je velika predratna kriza. Rat me zatiče u podstanarskom stanu i u mojoj ulici samo još dvije porodice su ostale sa djecom, sve ostale su izašle iz ratnog vohora, rasuli se diljem svijeta, svi iz nužde, neki sa velikim parama, a neki glavom bez obzira. Ostali su bili taoci u opkoljenom gradu.

Moja priča je iskrena, tačna i provjerljiva, a znakovita je za ohrabrenje onim ženama koje gube nadu u život i koje izlaz trebaju pronalaziti kroz aktivizam i univerzalne vrijednosti u društvu, bez obzira na okolnosti.

Jednoga dana došli su neki stranci na prozor našeg suterenskog stana, sageli se i pitali za mene (po nekoj slučajnoj preporuci), uz obrazloženje da im treba pomoć u kostimografiji!!! Prilično iznenađena uvodim ih u kuću, jer jedan je imao uniformu i znak UNPROFOR-a, što je oduševilo mog sinčića. Nakon ponude da popiju kafu od cikorije (koju sam sama napravila) i tortu od sojinog brašna sa kakaom i biljnim maslom iz Italije, razvili smo priču i dogovor. Obzirom na moje iskustvo i vještine iz poslova prije rata, obećala sam rediteljici iz Pariza da ću sašiti kostime za njenu predstavu „Mala jela i četiri godišnja doba“. Obećano učinjeno, osjećala sam da je glumačka skupina iz Pariza došla da napravi malo radosti za djecu ratom zahvaćenih gradova u Bosni i Hercegovini i nisam imala problem razumjeti to što će planirane predstave se desiti u Sarajevu, potom na Grbavici, Doboju i čini mi se u Mostaru. Moj muž je sa svojom ekipom pružio drugu vrstu logistike - gdje, kako to sve izvesti, kada je pam i pat stalno prijetio po ključnim saobraćajnicama. Urađeni kostimi ručno (struje nije bilo u komadu skoro 2 godine), bili su veliki trud, ali moja posvećenost je otišla dalje, pa smo se preselili da živimo u kinu, kako bismo mogli zajedno sa prijateljima iz Pariza raditi scenografiju. Sve to se dešavalo kroz Projekat Anke Pazur iz Pariza (ne znam šta je s njom) te sa Klovnovima bez granica iz Pariza, također. Znala sam da je uvijek dobro učestvovati i dati od srca svoj doprinos, kroz priliku koju ti ukazuju ljudi.

Ključna stvar je bila obezbijediti da predstave gledaju djeca iz različitih rubnih područja opkoljenog grada, što smo mi majke dogovarale od usta do usta, zbog pucanja. Pomogao je UNPROFOR, ali valjalo je stisnuti pa vjerovati u dobru volju svih učesnika u organizaciji, samih izvođača i domaćina. Uspjeli smo. To prvo ratno kino (danas ne postoji) vrvilo je od djece uzrasta do 15 godina. Po licima roditelja i radosti kod djece, vidjeli smo da su kolači i sokići važni, ali da je naročito važno bilo što su skupa uživali u kulturnom programu posebno kreiranom za povezivanje djece različitih životnih miljea. Njih je povezivala dječija čežnja za maštovitim zabavama, uz veliki broj djece, kao bijeg od ratne stvarnosti.

Ja sam za nagradu dobila veliko kućno ogledalo i komplet za šivanje i krojenje iz Pariza (ljudi su bili šokirani da se može išta napraviti od ništa). To se desilo. Bilo je i 100 DM, koje nisam imala gdje potrošiti. To sve nisam očekivala, iako sam bila kao i drugi sugrađani ispod dna, očajna, gladna, prilično smrznuta.

Sad znam da sam dala doprinos u jednoj sjajnoj aktivnosti, za koju sam sposobna, radila sam ono što volim, vjerovala sam ljudima bez granica i povukla još neke moje prijateljice da se uključe.

Također se sjećam da sam se uključila u edukaciju kompjutera i vodila svoje dijete na predavanja. Tu sam dobila prijekor, da tako ne može, animirala sam žene kod gradske tržnice da tražimo da se ta praksa prilagođava prema našim potrebama i uspjele smo. Nećete vjerovati da su djeca brže učila informatiku od nas majki, ali bili smo skupa, prilično gladni, iscrpljeni od rata, ali zadovoljni što učimo zajedno sa svojom djecom. Zнала sam da izlaz treba tražiti, da bi ga našla.

Kako sam u miješanom braku (muž muškarac, a ja žena-HA,HA,HA), zapravo on Hrvat, a ja Bošnjakinja, nismo nimalo bili popularni, a ni danas Bogami, valjalo je biti mudar da uopšte preživiš i daš šansu mostovima između djece i porodica. To sam činila uz kriterije znanja, dobrote i kvaliteta, kroz školovanje djeteta u KŠC Sarajevo, tokom svih zajedničkih aktivnosti, pa i onih posebnih, iako je posvuda bilo diskriminacije (moj sin je odgovarao da govori maternji jezik, a to je sarajevski). Taj lajtmotiv ga drži i danas kao školovanog, nezaposlenog profesora. Očito je da je nacionalnost postala zanimanje od kojeg se dobro živi, još ako spadate u političke elite, krug je zatvoren. Biti to što jesi, dijeliti i napredovati s drugima, ne zaboraviti roditelje, porodicu, rodnu grudu i društvo koje te napravilo čovjekom zapravo za mene je formula za mir.

Iskreno govoreći, ne želim što sam zadržala svoj identitet (korektna susjeda, koleginica, majka, prijateljica, supruga, ekspertica) i to s ponosom unapređujem kroz procese cjeloživotnog učenja, formalnog i neformalnog. Biti dio dobrog uvijek je dobro.

Tako sam stalno u programima prenosa znanja i vještina, kroz posao, uključenje u aktivnosti organizacija civilnog društva razvijala solidarnost, zagovarala zajedno, a ne jedan pored drugoga. Trebalo je puno raditi, biti požrtvovan, hrabar i samopouzdan da biste dobili šanse za bolji status, za druženje sa boljim ljudima. Vođena ključnim ciljem: mir, stabilnost, sigurnost-osnova su napretka i razumjela sam da se moram uključiti, pomoći drugim ženama da artikuliraju svoje

interese i potrebe, srednjom mjerom između prijeratnog pretjeranog kolektiviteta do današnje sebičnosti i egoizma. Pronaći mjeru, raditi tako da razumijem različitost, izbor, da moj izbor ne guši druge oko mene, već stvara sinergiju dobrote i napretka.

Tako sam nakon rata inicirala rad neformalne grupe žena-šefica odjela u komunama Sarajeva i Istočnog Sarajeva-Lokalna inicijativa žena. Lično sam išla u prve redove pred porodice koje su bile taoci podjele naselja Dobrinje I i Dobrinje IV, zajedno sa još jednom kolegicom. Zajedno smo rješavale komunalne i životne probleme fizički se spajajući bez međunarodnih monitora. Ovo su neispričane priče koje svakako doprinose suočavanju s prošlošću i učenju kroz iskustvo. Obični ljudi su uvijek žrtve i taoci užasnih politika, ali se pitam da li iko više misli. Da li nam je tehnološki razvoj donio samouništenje.

Nažalost, naše društvo, u širem okruženju, osim ratne destrukcije, doživjelo je raspad ljudskog resursa, uništenje vrijednosnih kriterija i potpunu letargiju u pogledu odgovornosti, razumnog ponašanja i međusobne solidarnosti. Cijela jedna generacija je stradala nepovratno, što kroz tragični fizički nestanak i dramu, tako isto kroz preuzimanje tereta na svoja leđa, a zapravo smo svi i žrtve i taoci.

Kako se ne živi od prošlosti, na bazi naučenih lekcija i ličnih primjera, danas mogu reći neke preporuke:

- 1. Uključena, obrazovana, informirana žena je dokazan akcelerator pozitivnih promjena*
- 2. Osim snage, znanja, razuma, novca, ponekad su osjećanja presudna za popravljane ljudskosti*
- 3. Svaki čovjek je akter mira i ako pođe od svoje lične pozitivne promjene, sinergija će učiniti čudo i taj mir ima šansu da bude stabilan*

Hazima Pecirep, Sarajevo

Nura: „Nemaš više snage za život a moraš da živiš“

Kako počinješ da se boriš za život i tako prolaze godine u nekoj nadi, borbi imaš nekad snagu a nekad i nemaš. Želim pravdu, mir, demokratiju, suživot sa dobrim ljudima, bolju budućnost i da nikad niko ne doživi rat i moju tragičnu sudbinu i drugih ljudi.

Nikada neću zaboraviti dok sam živa 16. april 1992. godine kada je moj grad Srebrenica bio bombardovan raznim teškim naoružanjem iz Srbije i okolnih brda od strane srpskih vojnika.

Bježala sam sa svojom porodicom iz kuće u okolne šume, potoke ne znajući šta se dešava i šta su to granate. Bilo je veliko nevrijeme, kiša, snijeg, susnježica, bez obzira na takvo loše nevrijeme noćivali smo u šumi sa malom djecom koja su plakala i drhtala od straha. Ginulo se od gelera, granata ne birajući se da li je staro, mlado, nesposobno, bolesno, zdravo, sve se želi poubijati i stvoriti veliku Srbiju sa etničkim stanovništvom. Nikada neću zaboraviti septembar 1992. godine kada mi je otac umro od gladi, to je nezapamćena smrt koju nikad ne možeš objasniti, niko nije to vidio i doživio, bio je bolestan i nije imao lijekova, hrane.

Nikada neću zaboraviti 13. april 1993. godine kada sam vidjela najveći masakr u Srebrenici kada je na hiljade bilo mrtvih i ranjenih od granata koje su srpski vojnici bacali sa okolnih brda oko Srebrenice. Trinaestog aprila 1993. godine Srebrenica je proglašena od strane UN-a Demilitariziranom i zaštićenom zonom i na taj dan na hiljade ljudi koji su napaćeni živjeli već godinu dana u Srebrenici, bez struje, vode i hrane izašli na školsko igralište u Srebrenici da proslave taj dan, nadajući se da će biti bolje. Isti taj dan pala je granata i na hiljade je bilo mrtvih i ranjenih, visile su kose, oči i drugi dijelovi tijela po ogradi školskog igrališta u Srebrenici. Istog dana moja svekrva (od muža majka) poginula je od granate, ista je uspjela samo reći: vidi odbi mi geler ruku, a ne vidi da se je drugi ubacio u glavu, direktno u slijepo oko i umire u roku pola sata. Nikada neću zaboraviti nasilno napuštanje i protjerivanje iz moga grada Srebrenice kada sam bila sa mnogim ljudima i svoje dvije kćerke na kamionu i ne znamo gdje nas vozi kamion i da li živimo ili ne. Na linji izlaska iz Srebrenice u Bratunac bili smo prozivani po imenu od strane srpskih vojnika da izađemo sa kamiona dobrovoljno, da nas ne bi oni skidali silom. To su bili stravični prizori udaranja, ako se neko nije dobrovoljno odazvao prozivki ili da je pokušalo promaći neko muško uho ili neka lijepa djevojka ili mlada žena. Najteže su bile noći, tu su bili stravični jauci od batina, vrisak žena koje znam da su došle u Tuzlu a bile su silovane, majke koje su otimala maloljetne sinove molile srpske vojnike da ih ne odvedu, sve je bilo bolno i uzaludno.

Dolazak u Tuzlu i tu je rat, samo je slobodna teritorija za nas, nemaš svih članova porodice, nemaš svoj dom, nemaš dovoljno hrane, nemaš više snage za život a moraš da živiš sa svim tim dalje.

Kako počinješ da se boriš za život i tako prolaze godine u nekoj nadi, borbi imaš nekad snagu a nekad i nemaš. Uz pomoć drugih ljudi koji su malo jači i žele da ti pomognu nastavljaš da se boriš dalje, opstaješ nekako, formiram neki život i evo idem dalje.

Želim pravdu, mir, demokratiju, suživot sa dobrim ljudima, bolju budućnost i da nikad niko ne doživi rat i moju tragičnu sudbinu i drugih ljudi.

Nura Begović, Srebrenica

Alisa: „Voljela bih da sam i tu i tamo, kao ptica da letim“

Naravno bili smo preumorni, ali nije bilo alternative. Osjećaj izgubljenog identiteta, i pripadnosti uvijek te prati. Nostalgija za familijom, za majkom i bratom. Tu su, a nisu, ne možeš ih zagrliti, podijeliti sa njima niti jedan dio života, jer daljina je daljina, ne može se opisati.

Ja se zovem Alisa Teletović, rođena Bakamović, živjela sam u Mostaru do svoje 18-te godine. Već do tada moje djetinjstvo je bilo turbulentno i nesvakidašnje. Razvod mojih roditelja, dobitnica dvije slikarske nagrade kao snažni i samonikli talenat, selidba iz jedne osnovne škole u drugu u najkritičnijem pubertetskom periodu moga života... I onda početak rata. Mamini prognani i protjerani iz Gacka, Bileće i Trebinja, gdje su imali imanja, zemlju, radnje i stanove. Njih trinaest dolazi kod nas u stan na «desnoj» strani i mi tu svi zajedno bivamo zatvoreni skoro godinu dana. Pljačkanje stanova, izbacivanje ljudi i porodica je bila svakodnevica i strah od toga je bio stvaran. Jedne noći u 3 ujutru su se vojnici sa ustaškim simbolima i puškama, popeli niz oluk prvog sprata, gdje su im naše komšinice familje B. otvorile prozor i oni su ušli u zgradu i pravac na naša vrata, isto na prvom spratu. Tu su nas opljačkali i uzeli zlato, televiziju i video rekorder. Taj osjećaj je bio i ostao prekretnica moga života.

To jutro sam izašla prvi put nakon dugo vremena da nađem autobus za Čaplinu, da se sklonim kod mamine prijateljice tete D. Kako je grad bio pust, drveće pogubljeno i razvaljeno, ulice prazne, nije mi bilo nimalo fino kretati se.

Došla sam do Balinovca i tu vidila skup ljudi i pitala za autobus. Neko reče: imaš u 12 sati. Vratim se kući, kažem mami, i tako se spremim na put do Čapljine. Ne smijem nositi ništa puno, da ne posumnjaju, nego samo kesa - dvije. Tad mi je tetka Beba dala neku novčanicu koju je sačuvala da imam za put. Stavila sam je u traku za kosu. Kratko se pozdravila sa mamom i krenusmo. Mama ostade, ne znam ni kako smo se poljubile, pozdravile, ni šta se desilo. Kenet, moj mlađi brat kojem je tad bilo 13 godina, je bio mali da krene sa mnom, ali nismo ni znali da ću ja otići tako daleko i da ćemo se vidjeti tek nakon 3 godine. Sa 18 godina kao i svaka djevojka u to vrijeme, bila sam pošteđena od kuhanja, spremanja, rada, samo sam učila, i to je bio moj posao, i nisam bila spremna na samostalnost. Stigla sam u Čaplinu. Dok sam sjedila i pila kafu sa tetom D. i razgovarale smo šta i kako, saznajem da se tu ne mogu dugo zadržati, jer se sve prati, vidi i ona bi mogla imati probleme zbog mene. Na vrata zakuca njen drug M. koji je bio u vojničkoj uniformi HDZ. Srećom, nekad je upoznao moju mamu, i kaže: fina je Šefika žena, ja ću ti pomoći. Svi su punktovi zatvoreni i provjerava se sve, nema šanse da prođeš... Pitam ja, a šta ti radiš Miro, kaže: ja sam na topu, pucam na Mostar.

Tri dana prodoše, ja stupim u kontakt sa mojim tatom, sa kojim nisam baš bila u kontaktu prije i on mi savjetova da dođem do Zagreba i da ostanem kod moje maćehe, tad već bivše maćehe i tu se sklonim, a on je u Klagenfurtu u Austriji i gledao bi da mi pomogne da dođem na sigurno mjesto. Miro dođe i mi jedno jutro krenemo. Zaustave nas na tri punkta i vrate, dok već nekako na nekom prelazu, ni dan danas ne znam gdje, mi prođosmo barikade i dobih propusnicu za jedan dan. Odemo za Split, kupimo kartu za Zagreb i ja krenem sama prvi put u avion. Pare za kartu sam od M. posudila i te pare sam vratila mnogo godina poslije. U Zagrebu preživljavam sličnu priču...i ubrzo, nakon par dana odlazim za Klagenfurt gdje se smirujem kao izbjeglica u jednom manastiru sa drugih 100 izbjeglica i ostajem skoro 9 mjeseci. Dobila sam svoju sobu u tom manastiru, gdje je nas 100 dijelilo kupatilo i tu su bili šporeti za kuhanje. Tu sam naučila da skuham svoje prvo jelo, satraš.

Pod okriljem Caritasa bila je jedna mlada žena koja mi je pomogla. Analiza Drole, mi je našla da čistim u jednoj familiji i u jednom restoranu i ja sam svaki dan išla i to radila. Nisam znala do kad ni kako, ali sam te pare slala mami i rodbini, pakete i novac. Pokušala sam da učim njemači i da se upišem na faultet, ali su me odbili, i tad je već tata govorio da nije dobro što nemamo status slobodnog čovjeka, i da Australija to daje, možeš studirati, raditi, a kartu uvijek možeš zaraditi i vratiti se. Kad sam sa mamom pričala preko telefona u hodniku manastira, rekla je da u Mostaru nije ništa bolja situacija, i da nema povratka, da idem sa tatom i da pronađem svoj mir i sreću.

Godine 1994. 17. marta sliječemo u Sydney. Vožnja avionom od 2 dana je bila nestvarna - negdje na pola puta shvatam da sam u zraku tolike sate i da me čeka još toliko. Ta panika i strah se ne može opisati. Daljina, okean, gdje ja ovo letim. Na kraj svijeta.

Veliko razočarenje slijedi, jedna naša porodica koja nam je trebala pomoći, nam uzme novac za dolazak, nije pripremila stan kao što je obećano, 6 mjeseci stan za izbjeglice dok se ne snađemo i ne upoznamo grad. Emotivno nam je ta porodica puno naškodila. Oni su živjeli u Liverpulu, a to je zadnje predgrađe u Sydney-u, skoro dva sata od glavnog centra.

Spremimo se tata i ja, sjednemo u voz, kupimo mapu i krenemo prema centru. Tu izađemo prvi put da vidimo grad, Opera house, the Harbour bridge i uvidimo gdje smo. Počnemo tražiti socijalnu pomoć koja se inače daje ako tražiš posao, i stacioniramo se negdje na pola puta od Liverpula do centra i smjestimo par mjeseci. Godinu dana poslije selim se u Melbourn gdje je živio Adnan, moj muž, sa kojim sam u braku 20 godina, i imam dva sina, 13 i 11 godina. U Melbournu smo imali jako mnogo prijatelja, završili studije, on je završio za mašinskog inženjera i kao najbolji u svojoj klasi dobio stipendiju, pa zatim doktorirao. Ja sam završila likovnu akademiju i magistrirala grafički dizajn, a svo to vrijeme smo se izdržavali, radili sve i svašta da bi plaćali kiriju, troškove, gas, struju, život, hranu. Nije bilo nikoga na koga se možeš osloniti, pitati daj mi markicu, niti se vratiti u topao majčin zagrljaj koja ti je skuhalo supu, napravila paprike i nahranila te, oprala ti veš, složila garderobu. Čak i dobar savjet čuti, poneku starinsku...Ja sam sve to morala sama da radim i da održavam u ranim godinama našu vezu zdravom, da pravim dom i kuću u kojoj ću biti sretna, sigurna i u kojoj ću se osjećati kao kod kuće. Moje razmišljanje i rezonovanje tada je bilo ispravno,

ali i rizično. Rano sam se upustila u bračnu vezu, jer smo oboje bili djeca. Nakon mnogo godina preživljavanja, škole i učenja, započinje i fin život, Adnan nalazi dobar posao, ja također, i napokon se osjećamo kao da pripadamo, da je Melbourne naš drugi dom. Ubrzo dolaze djeca, jedno drugom do uha, i nastaje jedan težak i izgarajući period, jer nismo imali sa kim da ih ostavljamo, već smo zajedno sve morali da naučimo, biti majka i otac, je nešto što te niko ne može naučiti. Moraš imati u sebi odgoj, tradiciju i biti pošten čovjek i pokušati sve to sažvakati na pravi način. Bili smo iscrpljeni, posao, biznis, sve što ide sa obavezama i odgovornošću...Ja u svemu tome slikam, izlažem po galerijama, dobijam nagrade, priznanja, i svi me pitaju kako stigneš. Djecu smo stavljali na spavanje do 8 naveče, i onda sam ja radila. Naravno bili smo preumorni, ali nije bilo alternative. Osjećaj izgubljenog identiteta, i pripadnosti uvijek te prati. Nostalgija za familijom, za majkom i bratom. Tu su, a nisu, ne možeš ih zagrliti, podijeliti sa njima niti jedan dio života, jer daljina je daljina, ne može se opisati. Selimo se sa tako malom djecom po Australiji za Adnanovim poslom, kako se selimo tako ja inspiraciju pronalazim u pejzažima divne Australije, unosim svoj bosanski duh i korijene a zavoljeh njihova prostranstva, ptice i ljude. Moje slike krase mnogo domova, od Perta, Adelaida, Sydneya, Melbourne. Ja sam umjetnica koja je svojim osjećanjima, slikajući našu priču, naše putovanje kroz slike spajala te svjetove, te ljude. Ja volim Australiju, ona je moj drugi dom. Tamo sam imala jedan sneni, ali na drugi način stvaran život. Prije 4 godine smo se odlučili na veliki korak, i nakon 17 godina u Australiji vratimo se u Bosnu i Hercegovinu, jer što je duži period ostanka, teže se vratiti. Teže je krenuti ispočetka. Ostavljamo sve što smo znali, sve za što smo se tako borili i izborili da dođemo da budemo još malo sa roditeljima od kojih smo tako otrgnuti ni ne znajući zašto ni kako. Sad smo tu, u Sarajevu. Ovdje se borimo kao i što smo u dalekoj Australiji, idemo istom brzinom 300 na sat, bez pomoći, bez veza, bez finansija. Naravno, ljubav naših roditelja koju pokazuju djeci, i naš mentalitet, dobrota, stari savjeti, ništa se ne može porediti sa super životom tamo negdje daleko, a gdje si sam. Balans u životu i ravnoteža proističe iz onog unutrašnjeg ko si i šta želiš biti kad odrasteš. To nam nevidljivo utka u nas porodica, tradicija, korijeni koji dosežu daleko..i to nas okreće i vrti dok nas ne pretvori u čovjeka. Mogu da poredim dvije strane svijeta, mogu da kažem i upitam, mogu da se iznenadim i da budem tiha, ali sve u svemu gledam na ovo kao neko divno otkrovljenje i moju sudbinu, koja je bila prekrasna, bajkovita, snena, realna i na svoj način teška. Svi mi imamo breme koje nosimo.

Novo saznanje i nova odrastanja su me dočekala ovdje u Bosni i Hercegovini, njih slikam, osjećam, preživljavam i pišem moju istinitu priču. Ona se može vidjeti u mojim slikama, razgovaram sama sa sobom, procesuiram osjećanja, ljude i konačno tako radim na sebi. Mislim da je u svoj ovoj teškoj istoriji koja nas je zadesila, ipak veličina da sam ostala ok, normalna majka i žena, supruga, umjetnica koja džonglira nemoguće, živjeti sa dobrotom, poštenjem i integritetom, u vremenu tehnologije i stresa gdje su komunikacije ljudskosti pa pomalo i izgubljene. Zsigurno mogu reći da sam bila kao neka zvijezda vodilja mnogim ženama, čak su i stari učili od mene, jer je moja naivnost, iskrenost i spontanost ta koja ih inspiriše da budu bolji, da postignu što mogu i da daju sve od sebe. Svojom kreativnošću, umjetnošću i odlukama donesenim kroz sve ove godine, prati me kroz život ovaj stih od Maka Dizdara koji sam nekad davno recitovala svom profesoru Safetu Sariću u Gimnaziji u Mostaru i dobila 5:

Rastvorio sam se i potekao, potocima, jezerima morima, rijekama. Sad sam tu bez sebe, kako svom IZVORU da se vratim..

I zamislite baš tako moj život krene, i evo sad u povratu u moje korijenje i u Bosnu i Hercegovinu, žudim za domom Australije, i čini mi se ako bi bi samo bila bliža, voljela bih da sam i tu i tamo, kao ptica da letim, posjećujem onu ljepotu i ovu ljepotu, različite u svojoj postojanosti, obje su na mene uticale i od mene napravile čovjeka. Zahvalna sam za sve sto sam morala proći, i za sve što me slijeduje, a samo želim da to bude dobro, da bude pozitivno i tako sama sa sobom idem dalje.

Alisa Teletović, Mostar

Tamara: „Treba koračati napred a iza sebe ostavljati tragove po kojim bih volela da hode moja deca.“

Prolete mi slike detinjstva. Policijskog sata. Trčanja od komšijine kuće do naše. Nekoliko stotina metara udaljenosti. Mama drži brata u naručju, a mene vodi za ruku. Svuda oko nas je mrak. Mrak koji je bio tih devedesetih. Strašnih devedesetih. Jeza i sada. Tata je govorio da bi rat bio smešan da deda nije nestao. I, znam da bi.

Ovih dana nalazim se u žiži interesovanja. I, drago mi je zbog toga. Dobila sam nekoliko poziva da „svoju“ priču podelim sa drugima. Znam da osobe koje su me to zamolile da uradim, to i zaslužuju. Sećam se reči koje mi i sada odzvanjaju u glavi: „Ti si prava osoba za takvu vrstu priče. Ti si žena zmaj! Promena!“ Na takve reči sam se malo i postidela i zacrvenela. Ali, kasnije uvidevši temu i moju angažovanost na polju izgradnje mira od samog početka, pomislila sam zašto ne. Pisaću. Ispisaću svoju priču.

Ona počinje 25. avgusta '89. godine. U zborničkoj bolnici rodila sam se ja. Prva od troje dece u svojoj porodici. Plavih očiju. Iz braka Gorana i Esme. Dve osobe koje su me naučile da ljubav može i mora da promeni sve.

Tok života? – Itekako! Moj tok, moja reka života još uvek traje, i nadam se da kao takva će teći još dugo, dugo. Jedan od razloga, sećajući se detinjstva, koje u pojedinim slikama nije bilo baš dostojno detinjstva jednog deteta, a ni mnogih kasnije, jeste da sam uvek bila „drugačija“. Svako je to tumačio na svoj način. Podeljene strane. Mama. Muslimanka. Tata. Srbin. Sredina – srpska. Deca nacionalistički nastrojena. Moji. Tvoji. Naši. Uff, bilo je strašno. Dešavale su se scene u kojima su pucale rodbinske veze, brakovi, nestajale osobe, gubili kontakti. Ja, koja sam se osećala obeleženom zbog nečeg što ću tek kasnije razumeti, bilo mi je mnogo teško. Živela sam sa osećajem nepripadanja mom mestu. I, danas to ponekad osećam. Posle 15-tak godina. Ali, uvek se setim, da treba koračati napred a iza sebe ostavljati tragove po kojim bih volela da hode moja deca. Ne samo moja. Deca svih nas.

Doživljavala sam da me mama spremi za školu. Kika na sred glave. Suknjica crne boje sa belim tufnama. Bele čarape. Lakovane cipelice. A, vraćam se kući sa iskrivljenom slikom onog kakva sam bila pre nekoliko sati. Pa, zaboga, moja mama je MUSLIMANKA. I, to nije bilo prihvatljivo. NIKAKO. Nekada mi je govorila: „Proći će, sine. Proći će. Samo polako.“ Valjda je to ta surova strana života.

Sećam se kada je sekla onu malu trakicu sa francuske beretke, da me ne bi „drugari“ zadirkivali u školi. Neke stvari nije smela tati da govori, jer se ponekada i previše zaštitnički odnosio prema nama.

Sećam se kada je deda, mamin tata, došao da vidi da li smo žive, a bio je u Srebrenici. Tada smo ga poslednji put videle. Znam da ona to sebi nikada neće oprostiti. To što ga nije mogla spasiti. Znam poglede njene sestre, a moje ne baš drage tetke, na dženazi, koji su jasno govorili: „Ti si kriva za ovo!“.

Ali, eto, odrastoh i ja. Svugde po malo. Sa pravim skitačkim duhom u sebi. Valjda zbog tog osećaja što nikada nisam volela mesto u koje sam išla u osnovnu školu. Volela sam i volim svoju kuću i dvorište. Svoju porodicu. Dobre ljude. Jer, putujući, upoznala sam ih dosta. Neki su se uklapali u moje „okvire“, a neki ne. Imam osećaj da se i ova moja priča ne uklapa baš u okvire, ali zar je to potrebno ako želimo da promenimo nešto o čemu većina ćuti?

Moja prednost, nad drugima, jeste što sam ja baš takva, rođena kao „bosansko – hercegovačko dete sa greškom“. To je moja vrlina. Moja „greška“. Ali, moje ogledalo. Moj identitet. Jedan od mnogih. Ponekad, kada se zamislim, smatram, da moji roditelji nisu takvi kakvi jesu, ja ne bih bila ovo što jesam. Imam osećaj da sam predodređena da svoj duh širim na mirovnom putu. Mada se često pitam šta to znači. Da li je to da nekoga naučim šta je mir? Ili, možda, da upoznam u nekom drugom moj lek stradanja ka miru? Skladom? Zajedništvom?

Završivši Pedagoški fakultet, imala sam tu sreću da radim određeni vremenski period sa bićima koje najviše volim. Sa decom. Divnim stvorenjima koji u svojim vokabularima nemaju pojmove: mržnja, nasilje, rat. I, kako to da sutra opet imamo ružne stvari ispred ili iza sebe? Jer, znam, da nijedna majka ne bi želela da izgubi svoje dete.

Nalazimo se u 21. veku. Doba tehnologije. Napretka. Političke i ekonomske prevlasti koja vlada oko nas. A mi pokušavamo da promenimo okolinu. Nas 1 % želi da promeni stvari kojih ostalih 99 % smatra smešnim. Ja se smatram ponosnom. Na sebe. Na moje mirovnjake. Jer, uvek je manjina pravila promene. A okolinu možeš samo da promeniš ako si na prvom mestu promenio sebe. Menjajući sebe želim da stvorim povoljno okruženje za naraštaje koji dolaze. U svet u kome mogu slobodno hoditi i pričati sa Majdom, Tatjanom, Imranom, Milenom, Amarom, Sinišom. Bez prekih pogleda, komentara, nasilnih obračuna.

Spoznajem sebe konstantno. Bilo je tu uspona i padova. Uvek sam previše maštala i očekivala. I od sebe i od drugih. Ali, to sam ja. Sanjalica. Optimista. Zaljubljenik u svoju različitost. Ali, ta različitost je vidljiva samo meni. Ona je ta koja me ispunjava.

Prolete mi slike detinjstva. Policijskog sata. Trčanja od komšijine kuće do naše. Nekoliko stotina metara udaljenosti. Mama drži brata u naručju, a mene vodi za ruku. Svuda oko nas je mrak. Mrak koji je bio tih devedesetih. Strašnih devedesetih. Jeza i sada. Tata je govorio da bi rat bio smešan da deda nije nestao. I, znam da bi.

Deda (mamin tata) bi dolazio i sa sobom bi uvek nosio Štark - ov smoki i krem bananu. Valjda ih zbog toga, i dan danas smatram omiljenim slatkišima. Ili, 'pak, oni čine onu emotivnu vezu sa njim. Koja je bila veoma kratka. Ali, vrednija od svih koje su mi se desile i koje će mi se desiti. Suze! Krenule su niz lice. Nedostaje! Mogu samo da zamislim kako je mojoj mami. Ili, ne mogu. Jedno od ta dva je.

Želim da mrak koji je tada bio, više se nikada ne spusti na nas. Kome treba takav mrak? Kome treba da izgubi osobu koju voli? Samo bih volela da na takva pitanja dobijem odgovore.

Tatin tata je bio figura porodice, pogotovo posle rata. Živeo je nekim boemskim stilom života ali, nas je voleo. Nikada nam nije došao a da nije doneo karamelu. Poštovao je moju mamu. A, ona njega još više. Tražila je u njemu očinsku figuru koju je izgubila. Glupi rat. Da li postoji neko, osim moćnika, da mu je doneo nešto lepo?

Želim da sutra kada dođu lepša vremena, ima šta da ispričam svojoj deci. O putu kakav je imala moja zemlja. Prelepa zemlja. Puna prirodnih lepota, divnih ljudi, verske različitosti. Ljudske solidarnosti. Postojbina koju su vekovima činile različite vere i narodi. Predodređeni smo za zajedništvo. Za bolje i lepše sutra.

Aktivistica. Žena. Mirovnjakinja. Sestra. Profesorica. Rodica. Prijateljica. Unuka. Devojka. Sve ovo čini mene. Brojni identiteti. Satkana iz toliko različitosti, a činim jedno. Živo biće. Koje u sebi ima spoj dve razlike koje se povezuju i nadopunjuju. Zbog toga, jednim delom osećam moralnu obavezu da se pronadem u onih 1% ljudi koji menjaju sve(s)t.

Moj aktivizam počinje još od osnovne škole, kao članicom Crvenog krsta u Milićima. Uvek sam volela da putujem. To je ono što me je na prvom mestu i privuklo. Odrastajući, učeći, spoznavajući, gledajući, shvatila sam da na drugi način treba da doprinesem promenama u društvu. I, bila sam u pravu. Sa svojih 26 godina naučila sam dosta. Ne zadržavajući za sebe ni jednu informaciju koja može pomoći drugima. Delim ideje sa velikim brojem izuzetnih žena, što iz mog okruženja, što u celoj zemlji. Vođene smo istom idejom. Da smo promena koju želimo da vidimo upravo mi. Žene! Vođene instinktom koji imamo u sebi spremne smo da se zalažemo za sebe i druge. Da menjamo. Volim kada čujem sentencu: „Ma pusti to, to su ženska posla!“ I, jesu. Po meni, mi živimo u periodu matrijarhata. Žena je glavna karika svake porodice. Hvala ti tata, ali, mama je mama. Moj model za sve ovo što danas radim, čime se bavim, bila je moja mama. Boginja. Borac. Majka. Sestra. Čerka. Supruga. Moje ogledalo. Moja podrška.

Njen model je model pravog istinskog aktivizma koji se prenosi sa jedne porodice na društvo. Moj model može poslužiti u svim delovima sveta. Svaka žena je jaka. Neke, nažalost, toga nisu svesne, pa postanu žrtve. Sredine. Vremena. Običaja.

Svaka žena treba da ima neku drugu, koja joj služi kao inspiracija. Inspiracija koja je kao nit podrške, koja se obavlja oko nje i čini je zaštićenom i sigurnom. Volela bih da budem jedna od njih. Ona koja je anđeo podrške, zaštite i sigurnosti. Jer, ja svoju inspiraciju imam pored sebe.

Volela bih da većina žena iz mog života, postanu heroine. Heroine promene. Promena da bi bila vidljiva treba da ima duge korene. Dug proces razvoja. Ja imam koren promene jer mi ženske organizacije omogućavaju da nadograđujem svoje JA i činim promene sitnim koracima. Nadam se da će ti koraci budućim mladim devojkama pomoći u onome u šta veruju i da spoznaju koliko su jake ličnosti.

Živeti u svetu u kojem primat imaju ideologije koje vrede samo za „izabrane“, smatram da je naša uloga u društvu nemerljiva. Kako svojim uticajem bez dovoljno sredstava uz pomoć kojih bi naše ideje bile još vidljivije, tako da smo svakodnevno suočene sa stereotipima i predrasudama.

Stremeći ka boljoj budućnosti, boljem statusu žena, kako u svojim porodicama, tako i društvu, ispred nas se nalazi niz izazova. Izazova koji su nas učinile i čine snažnim i jakim. Želim da svaka širi svoj mirovni aktivizam.

Ovaj tekst želim da posvetim svim ženama. Pogotovo onim koje nemaju mogućnost da se njihov glas čuje. Posvećujem ga svojoj mami. Mojoj zvezdi vodilji. Hvala ti što si učinila da budem i postanem tvoj odsjaj.

Sutra kada budem mama, biću kao svoja mama. Kao takva, znaću da sam uspela u životu. Da li je to moja vrlina? Ili, je to moja „greška“? Vreme će pokazati.

Tamara Cvetković, Zvornik

21

HIStory
≠
HERstory